

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΤΡΙΤΗ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2024
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Ενδεικτικές απαντήσεις

A1.

- 1. Λάθος** «ἵνα μή κατά πόλεις μηδέ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίοις»
- 2. Σωστό** «ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ, συντρεφομένης»
- 3. Λάθος** «Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ [...] πολέμων πολλῶν[...] ἐνέπλησε»
- 4. Σωστό** «οὓς τῷ λόγῳ μή συνῆγε τοῖς ὄπλοις βιαζόμενος»
- 5. Λάθος** «προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας [...] ἄλλοφύλους τοὺς πονηροὺς»

B1.

Ο ιστορικός Πλούταρχος στο συγκεκριμένο απόσπασμα εκθειάζει την τακτική και το όραμα του Μ. Αλεξάνδρου εξιδανικεύοντας τον μεγάλο ηγέτη, δείχνοντας ταυτόχρονα την ανάγκη να υπάρχει (ή να βρεθεί εκ των υστέρων) μία θεωρητική βάση, μία φιλοσοφική ιδέα και αξία, που να στηρίζει κάθε ανθρώπινη πράξη, πολύ περισσότερο ένα οικουμενικό ιστορικό γεγονός.

Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο Αλέξανδρος, πιστεύοντας ότι έχει θεϊκή αποστολή («ἦκειν θεόθεν») προσπάθησε να επιβάλει μια οικουμενική τάξη πραγμάτων ως **κοινός ρυθμιστής** («κοινὸς ἄρμοστής») και **συμφιλιωτής** όλων των λαών («διαλλακτῆς τῶν ὄλων») ανεξαρτήτως φυλετικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά συνδέονται με την νέα αντίληψη του Αλέξανδρου για την πατρίδα και την οικουμένη, ο οποίος παρουσιάζεται στο συγκεκριμένο απόσπασμα σαν να έχει σχεδιάσει και να εφαρμόζει ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης. Προσπαθούσε να εντάξει στο κράτος του κάθε λαό που συναντούσε, αρχικά με την πειθώ («τῷ λόγῳ») αλλά και με τη δύναμη των όπλων («τοῖς ὄπλοις βιαζόμενος») και επιδίωξε να αναμείξει τους διαφορετικούς τρόπους ζωής, τα ήθη και έθιμα των φυλών που κατακτούσε («μίξας τοὺς βίους καὶ τὰ ἦθη καὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς διαίτας»). Η ανάμειξη των τρόπων ζωής, των ηθών και των εθίμων παρομοιάζεται με μια κούπα φιλίας («ὥσπερ ἐν κρατῆρι φιλοτησίῳ»). Στα συμπόσια οι αρχαίοι Έλληνες σε μεγάλα συμποσιακά αγγεία αναμείγνυαν τον οίνο με το νερό (κεκραμένος οίνος) και τα δύο αυτά υγρά

ομογενοποιούνταν. Κατά ανάλογο τρόπο ομογενοποιούνταν και οι διάφορες φυλές με τους μεικτούς γάμους και την ανάμειξη των πληθυσμών.

Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής πρόβαλε μια νέα αντίληψη για την πατρίδα δίνοντας εντολή να θεωρούν όλοι ως πατρίδα τους την οικουμένη («πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας»). Η αγάπη προς την πατρίδα συνεχίζει να θεωρείται βασικό καθήκον, ωστόσο ήδη από τους Κυνικούς αλλά και τους Στωικούς επαναπροσδιορίζεται η σημασία του όρου. Καθώς το άτομο δεν προσδένεται ούτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο όρος διευρύνεται, για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. **Η αντίληψη ότι υπάρχει ουσιαστική και φυσική σύνδεση του καθενός με την ανθρωπότητα, η προτεραιότητα της ανθρώπινης ιδιότητας,** είναι η βάση του στωικού κοσμοπολιτισμού.

Πάντως, ο νέος ελληνιστικός κόσμος που προέκυψε από την εκστρατεία του Αλεξάνδρου ανέδειξε καινούργιες αξίες, που υπονόμισαν τις αξίες των πόλεων-κρατών και στο ηθικό-πολιτικό επίπεδο, η ηθική του δασκάλου του Αλεξάνδρου, του Αριστοτέλη, αντιστοιχούσε στη μικρή κλίμακα μιας πόλης και όχι στην αναδυόμενη οικουμένη.

B2. Η φιλοσοφία κατά τη μακρά διάρκεια των ελληνιστικών και των ελληνορωμαϊκών χρόνων υφίσταται πολλαπλούς μετασχηματισμούς. Μια νέα φιλοσοφική θεωρία που κάνει την εμφάνισή της αυτή την περίοδο είναι αυτή του κοσμοπολιτισμού. Η ιδέα αυτή αποτυπώνεται τόσο στο έργο «Πολιτεία» του Ζήνωνα όσο και στο έργο «Τα εις εαυτόν» του Μ.Αυρήλιου.

1^η ομοιότητα: σύμφωνα και με τους δύο φιλοσόφους όλοι οι άνθρωποι ανήκουν στην ίδια «πόλη», σε ένα ενιαίο σύνολο με συγγενικούς δεσμούς, χωρίς διακρίσεις.

Ο Ζήνων στην ιδανική πολιτεία που οραματίστηκε πιστεύει πως όλοι οι άνθρωποι πρέπει να είναι συνδημότες και συμπολίτες («πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας»), να επικρατεί ένας κοινός τρόπος ζωής («εἷς βίος»), δηλαδή με αξίες, ήθη, έθιμα κ.τ.λ. κοινά για όλους και να υπάρχει μία ενιαία τάξη («εἷς κόσμος»), δηλαδή ένας κοινός τρόπος οργάνωσης ως αποτέλεσμα ενός κοινού νόμου εξασφαλίζοντας την ευνομία, την αρμονία και την ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων. Τη φυσική ενότητα των ανθρώπων ο Πλούταρχος την εκφράζει παραστατικά με την παρομοίωση της πολιτείας του Ζήνωνα με μια αγέλη ζώων που τρέφονται όλα μαζί και συνυπάρχουν αρμονικά ακολουθώντας τον φυσικό νόμο και τα ένστικτά τους («ὡς περ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης»). Αντίστοιχα και ο Μάρκος Αυρήλιος θεωρεί τον άνθρωπο μέρος ενός συνόλου, του Σύμπαντος, που λειτουργεί με βάση τους φυσικούς νόμους («εἶμαι μέρος ενός συνόλου που υπακούει σε φυσικούς νόμους»). Ως μέρος αυτού του συνόλου ο καθένας συνδέεται συγγενικά με τα ομοειδή μέρη («με συνδέει μια συγγένεια με τα ομοειδή μέρη»). Το προνόμιο της φύσης να εξασφαλίζει στο σύνολο αλλά και στα μέρη της το συμφέρον και να αποτρέπει οτιδήποτε επιζήμιο ή βλαβερό υποχρεώνει τον κάθε άνθρωπο να υπακούει στους νόμους που τη διέπουν («Γιατί το σύμπαν... ό,τι και να προκύψει»).

2^η ομοιότητα: θεμελιώδης αρχή της «κοσμικής πόλης» είναι ο φυσικός ηθικός νόμος, ο «ορθός λόγος» που υπαγορεύει την ορθή συμπεριφορά μέσα στην κοινωνία.

Κορυφαίο χαρακτηριστικό της ιδεατής πολιτείας του Ζήνωνα είναι η ευνομία, κάτι που τονίζεται ιδιαίτερα με τη χρήση της παρομοίωσης «ὥσπερ ὄναρ ἢ εἶδωλον εὐνομίας». Στους Στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο» τον φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα. Η πολιτεία του Ζήνωνα άλλωστε θα ήταν μια κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, όπου η ιδιότητα του πολίτη είναι μία μόνο πτυχή της ηθικής προσωπικότητας. Στο ίδιο πλαίσιο ο Μάρκος Αυρήλιος κάνει λόγο για την πρέπουσα κοινωνική συμπεριφορά του κάθε ανθρώπου με απώτερο σκοπό το συλλογικό συμφέρον («Και εφόσον με συνδέει ...αντίθετη παρόρμηση»). Αυτή η συμπεριφορά προκύπτει από τη συμμόρφωση στις επιταγές του φυσικού νόμου ο οποίος θα συγκρατήσει τις αντίθετες προς το κοινό συμφέρον παρορμήσεις και θα οδηγήσει σε πράξεις που θα εξασφαλίσουν την ευδαιμονία του συνόλου («Αν το κατορθώσεις αυτό... πολιτεία»).

- B3.** α) Χαμήλωσε την ένταση του ήχου της τηλεόρασης.
β) Η συμμετοχή στην εκδρομή ήταν προαιρετική.
γ) Αν και ηλικιωμένος, είχε γερή κράση.
δ) Η υπογεννητικότητα οδηγεί σε μείωση του πληθυσμού.
ε) Διάβασε τις οδηγίες χρήσης.

B4. 1-γ, 2-α, 3-β, 4-α, 5-α

ΘΕΜΑ Γ

Γ1.

Οἱ δὲ προεστῶτες ἐν τῇ Σάμῳ
καὶ μάλιστα Θρασύβουλος,
αἰεὶ γε τῆς αὐτῆς γνώμης ἐχόμενος,
ἐπειδὴ μετέστησε τὰ πράγματα,
ὥστε κατὰ γινεῖν Ἀλκιβιάδην,

[καὶ] τέλος ἀπ' ἐκκλησίας
ἔπεισε τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν,
καὶ ψηφισαμένων αὐτῶν
Ἀλκιβιάδην κάθοδον καὶ ἄδειαν
πλεύσας ὡς τὸν Τισσαφέρην

Οἱ ηγέτες στη Σάμο
καὶ ιδιαίτερα ο Θρασύβουλος,
ο οποίος βέβαια εἶχε πάντα την ἴδια ἀποψη,
αφού μετέβαλε την πολιτική κατάσταση,
με ἀποτέλεσμα νὰ ἐπαναφέρει ἀπὸ τὴν ἐξορία τὸν
Ἀλκιβιάδην,

τελικά ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου
ἔπεισε τὴν πλειονότητα τῶν στρατιωτῶν
καὶ ὅταν αὐτοὶ ἀποφάσισαν
γιὰ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπάνοδο καὶ ἀμνηστία,
ἔπλευσε πρὸς τὸν Τισσαφέρην

κατήγγεν ἔς τὴν Σάμον τὸν Ἀλκιβιάδην, και επανέφερε από την εξορία στη Σάμο τον Αλκιβιάδη,
νομίζων μόνην σωτηρίαν θεωρώντας ως μοναδική σωτηρία τους
εἰ Τισσαφέρην αὐτοῖς μεταστήσειεν αν απομακρύνει τον Τισσαφέρην από τους
ἀπὸ Πελοποννησίων. Πελοποννησίους για χάρη τους.

- Γ2.** Ο Αλκιβιάδης μεγαλοποιεί την επιρροή που ασκεί στον Τισσαφέρην, προκειμένου οι ηγέτες των ολιγαρχικών στην πατρίδα να τον φοβούνται και οι ολιγαρχικές οργανώσεις να διαλυθούν. Επιπλέον αποσκοπεί ώστε οι άνδρες της Σάμου να τον περιβάλουν με μεγαλύτερη εκτίμηση και οι ίδιοι να αποκτήσουν περισσότερο θάρρος. Τέλος επιχειρεί οι εχθροί τους να βρεθούν σε μεγάλη διχόνοια με τον Τισσαφέρην και να χάσουν τις υπάρχουσες ελπίδες τους.
- Γ3.** α. **πλήθος:** τοῖς πλήθεσι (ν)
ιδίαν: ιδιαίτεραν, ιδιωτέραν
πολλά: πλεῖστα
ἑαυτοῦ: ὑμᾶς αὐτάς
ὑπαρχουσῶν: ὑπαρχόντων
ἐλπίδων: ἐλπίδι
- β. **ἔπεισε:** πέπεικε(ν)
ψηφισαμένων: ἐψηφισμένων
πλεύσας: πεπλευκώς
κατήγγεν: κατήγγε(ν), καταγήοχε(ν)
- Γ4.** α. **τά πράγματα:** Αντικείμενο στο ρήμα μετέσχε
ἄδειαν: Αντικείμενο στη μετοχή ψηφισαμένων
ὡς τὸν Τισσαφέρην: Εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει κατεύθυνση σε πρόσωπο στη μετοχή πλεύσας
ἐκκλησίας: Υποκείμενο στη μετοχή γενομένης (γενική απόλυτη)
τῶν μελλόντων: Ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή ως γενική αντικειμενική στο ἐλπίδας
οἴκοι: Επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο στο ἔχοντες
τῷ Τισσαφέρνει: Αντικείμενο στο ρήμα διαβάλλοιτο (σύμφωνα και με τη σύνταξη του ρήματος διαβάλλω, βλ. Λεξικό F. Montanari). Κατά την άποψή μας η Κ. Ε. Ε. δίνει άστοχα τη λέξη ως δοτική αντικειμενική στο πολέμοι (δηλαδή οι Πελοποννήσιοι), ὅπερ άτοπον ἀπὸ τα συμφραζόμενα).

Επισήμανση

Η επιλογή της λέξης τῷ Τισσαφέρνει ως αντικείμενο στο ρήμα διαβάλλοιτο τεκμηριώνεται διττά. Πρώτα η σύνταξη μαρτυρείται ξεκάθαρα λεξικογραφικά: τα πιο αξιόπιστα λεξικά της αρχαίας ελληνικής (Montanari, Liddell-Scott) παραθέτουν τη σύνταξη του ρήματος με δοτική μαζί με το αντίστοιχο χωρίο από τον Θουκυδίδη. Κατά δεύτερον νοηματικά: σε μια αυστηρά δομημένη μακρά περίοδο λόγου ο Θουκυδίδης αριστοτεχνικά παραθέτει τις σκοπιμότητες που εξυπηρετεί η ενέργεια του Αλκιβιάδη να μεγαλοποιήσει την επιρροή που ασκεί στον Τισσαφέρνη με 6 τελικές προτάσεις που παρατίθενται κατά ζεύγη με στενή συμπλοκή (τέ...καί). Οι δύο πρώτες αναφέρονται στους Αθηναίους ολιγαρχικούς (οἱ τε οἴκοι τήν ὀλιγαρχίαν ἔχοντες), οι επόμενες δύο στους στρατιώτες της Σάμου (οἱ ἐν τῇ Σάμῳ) και οι δύο τελευταίες στους εχθρούς (οἱ τε πολέμιοι), δηλαδή στους Πελοποννησίους, που ως τότε τα πήγαιναν καλά με τον Τισσαφέρνη (βλ. στο κείμενο παραπάνω: εἰ Τισσαφέρνην αὐτοῖς [δηλ. τοῖς Ἀθηναίοις] μεταστήσειεν ἀπό Πελοποννησίων). Επομένως λογικά είναι αδύνατο η δοτική να εξαρτάται από το πολέμιοι, διότι η επιλογή αυτή αντιβαίνει σε όλα τα συμφραστικά δεδομένα, μια και έτσι ο Τισσαφέρνης καθίσταται εχθρός των Πελοποννησίων τη δεδομένη στιγμή, ὅπερ και άτοπον. Και φυσικά οι πιο δύσπιστοι αρκεί για του λόγου το αληθές να διαβάσουν στο αρχαίο κείμενο λίγες σειρές παρακάτω. Δυστυχώς η Κ.Ε.Ε. δίνοντας ενδεικτικές απαντήσεις υπέπεσε στην πιο φυσιολογική αστοχία, η οποία κατά τη γνώμη μας πρέπει να αναιρεθεί για την αποκατάσταση της ορθότητας και του αληθούς

- β. **πλεύσας**: Επιρρηματική χρονική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο Θρασύβουλος ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα κατῆγεν. Δηλώνει το προτερόχρονο.

Ανάλυση: Ἐπεὶ/Ἐπειδὴ ἔπλευσε ὁ Θρασύβουλος.